

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМИ ФАХІВЦІВ

Андрієвська Людмила Олександрівна,
викладач

Поліщук Марина Григорівна,
к.ю.н. доцент кафедри

*(кафедра цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ)*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

На сьогодні розбудова в Україні демократичної, правової, соціальної держави потребує вирішення проблем політичного, економічного, соціального і культурного характеру. Пріоритетними серед них є проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина, оскільки вирішення зазначених питань виступає одним із головних критеріїв оцінки ефективності реформування всіх сфер суспільного життя. В цьому аспекті право на правову допомогу є ключовим в системі реалізації прав людини та громадянина в цивільному судочинстві.

У зв'язку з розвитком правовідносин та поглибленням їх правового регулювання надання правової допомоги є елементом забезпечення ефективної доступності осіб до правосуддя [1, с. 54].

Взагалі, право на безоплатну правову допомогу знайшло своє відображення в міжнародних документах. У ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено, що кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, має право захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або (якщо він не має достатніх коштів для оплати правової допомоги захисника) одержувати таку допомогу безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя [2, 23].

В свою чергу, ч. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і

політичні права визначає, що кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому обвинувачення на гарантії на основі повної рівності, а саме бути судимим в присутності підсудного і захищати себе особисто або через обраного ним захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому випадку, коли інтереси правосуддя того потребують, безкоштовно для особи в такому випадку, коли у неї недостатньо коштів для оплати захисника [3,4].

Відповідні положення міжнародного права отримали законодавче закріплення в Конституції України і виступають однією з важливих гарантій дотримання прав і свобод людини і громадянина. Так, у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [4,22].

У ст. 15 Цивільного процесуального кодексу України учасники справи мають право користуватися правничою допомогою.

Представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом.

Безоплатна правнича допомога надається в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги [5, 12].

Варто зауважити, що з моменту закріплення у Конституції та деяких спеціальних законах України права осіб на безоплатну правову допомогу реалізація такого права в повному обсязі була неможливою через відсутність єдиної законодавчо визначеної політики у сфері надання правової допомоги коштом держави.

Звідси прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [6] від 2 червня 2011 року дало змогу Україні отримати правову базу та інституціональний механізм для реалізації як закріпленого чинним законодавством права кожного на правову допомогу, зокрема у випадках, коли вона відповідно до Закону має надаватись безоплатно, так і зобов'язань за низкою міжнародних договорів, які містять положення щодо надання правової допомоги і учасником яких є Україна.

Згідно із Законом України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р. державою гарантується та повністю або частково надається безоплатна правова допомога за рахунок коштів Державно-

го бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [6].

Право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з чинним законодавством мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України. Право на вторинну допомогу мають лише окремі категорії осіб, визначені законом, з урахуванням двох критеріїв – малозабезпеченості та належності до тих категорій осіб, для яких законами вже закріплено право на безоплатну правову допомогу.

Суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги в Україні є: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; фізичні та юридичні особи приватного права; спеціалізовані установи.

Безоплатна вторинна правова допомога полягає в наданні таких правових послуг: захист від обвинувачення; здійснення представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу у судах, інших державних органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання процесуальних документів тощо.

Суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні є: центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура [4]. Так, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначається, що адвокати є суб'єктами надання безоплатної правової допомоги [7].

Надання безоплатної правової допомоги слід розглядати не як акт благодійності, а як зобов'язання, покладене на суспільство в цілому. При цьому кожна особа має бути наділена правом на необхідну безоплатну правову допомогу адвоката в судовому провадженні, будучи, наскільки це можливо, вільною у виборі кваліфікованого захисника.

З метою забезпечення ефективної розбудови системи безоплатної правової допомоги державою розроблено ряд програм, націлених на формування системи безоплатної правової допомоги. Так, при Міністерстві юстиції України розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги в Україні на період до 2018 року». Метою Концепції Державної цільової програми є визначення комплексу заходів організаційного та економічного характеру, покликаних забезпечити реалізацію можливості доступу

до безоплатної правової допомоги осіб, які мають на неї конституційне право. Виконання відповідних заходів відбуватиметься поетапно протягом 2012-2018 рр. [8, с. 12].

Таким чином, у системі прав і свобод людини і громадянина право кожної людини на правову допомогу займає важливе місце. Кожна держава, виходячи з виняткової значущості цього права для створення системи ефективних гарантій прав людини, має надійно забезпечувати вищезазначене право.

1. Прут Ю. Інститут правової допомоги в цивільному судочинстві: цивільно-процесуальні особливості реалізації / Ю. Прут // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 3. - С. 54-58.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 лист. 1950 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1427600-03>.

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 груд. 1966 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

4. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. — 2014. — № 19. — Ст. 583).

5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року (в редакції від 07.01.2018 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 1530.

6. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 51. — Ст. 577.

7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року // Офіційний вісник України. — 2012. — № 62.

8. Вишневецький А. В. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: основні положення та підходи до впровадження / А. В. Вишневецький // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 3. — С. 5-13.

Карпенко Роман Валерійович
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ВІДНОСИН БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Україна є демократичною, соціальною та правовою державою, і не лише тому, що це закріплено в ст. 1 Конституції України, а й тому,